Rubai

İki Aylık Rubai ve Şiir Kültürü Dergisi
Sayı: 7 • Ocak/Şubat 2022

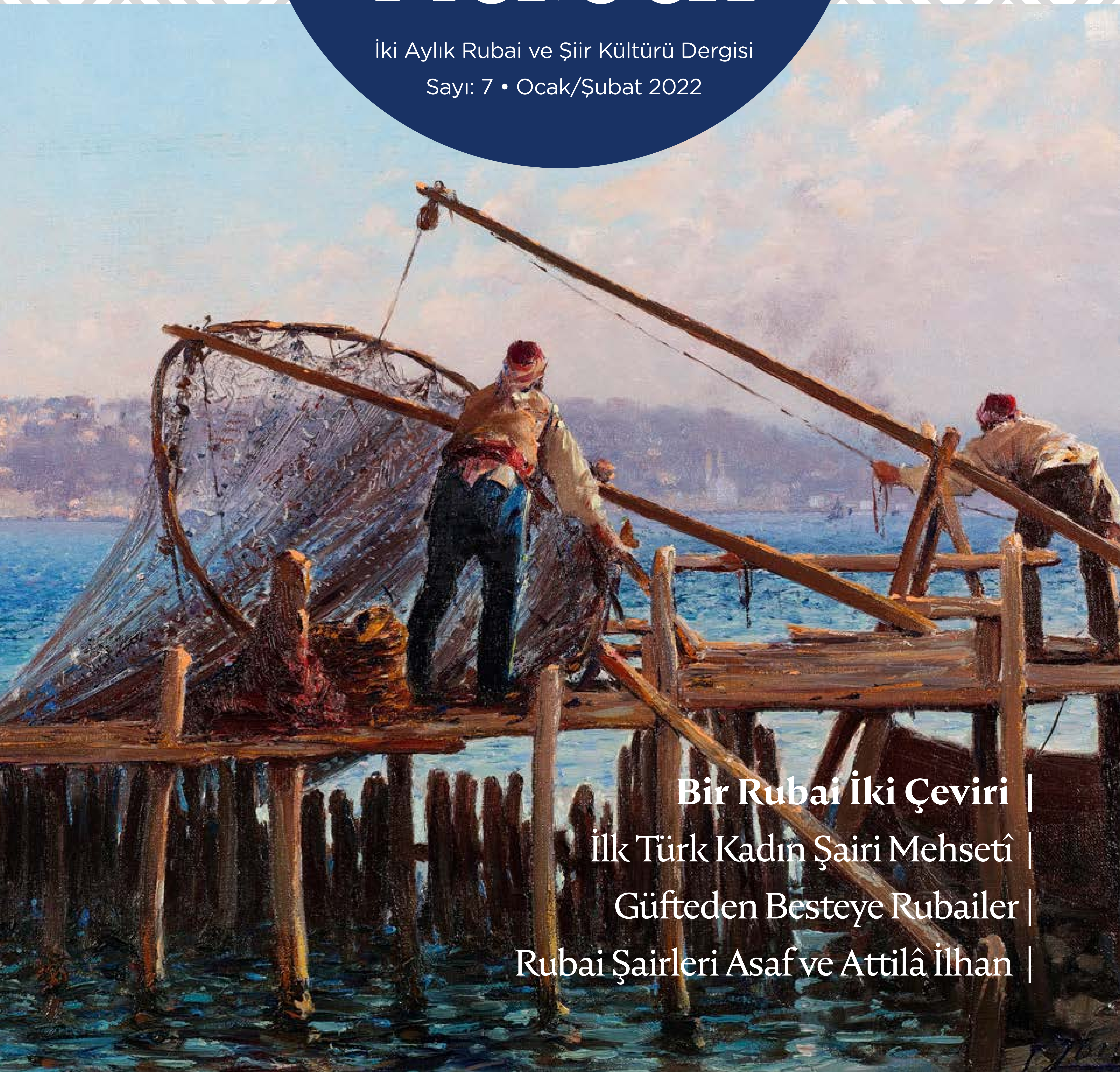

Bir Rubai İki Çeviri |

İlk Türk Kadın Şairi Mehsetî |

Güfteden Besteye Rubailer |

Rubai Şairleri Asaf ve Attilâ İlhan |

Geleneği Yeniden Kurmak

Rubainin Değerli Dostları,

Bir yıl önce bugün “Niçin Rubai?” sorusunu cevaplayarak ilk adımı atıp sizleri selamlamış, “rubai soframıza” buyur etmiştik. Soframız boş kalmadı. Şükran borçluyuz.

Ne mutlu ki, sağlık safalıkla bir yılı devirdik ve yeni bir yıla “merhaba” dedik. Bu, hiç kuşkusuz, Allah’ın lütfu, içtenliğin ve alçakgönüllülüğün zaferidir. Soluğumuz hâlâ zinde, ütopyamız hâlâ ince.

Geleneğe yaslanmak, gelenekten beslenmek, geleneği şimdiki zamanda arı duru bir şiir diliyle yeniden inşa etmek mümkündür. Biçim ve öz dengesini kurarken Mevlâna’nın pergel metaforuna gönderme yapmak tutarlı bir yaklaşım olsa gerek. Yenileşme Dönemi’nden itibaren şairlerimiz bol miktarda sone, terzarima, triyole, balad, haiku ve serbest tarzda şiirler yazdılar. Neden yelpazemizi mâni, koşma, semai, şarkı, rubai, tuyuğ gibi nazım şekilleriyle zenginleştirmeyelim? Japonların Arjantinli Borges’e haiku yazdırdığı gibi biz de neden İspanyol Colinas’a mâni yazdırmayalım; uluslararası haiku yarışmalarına benzer nitelikte mâni yarışmaları düzenlemeyelim?

17 Kasım 2021 Cuma günü Şehzadebaşı Camii’nden sonsuzluğa uğurladığımız Türk şiirinin en büyük isimlerinden Sezai Karakoç (1933-2021), çağdaş bir *Leyla ile Mecnun* yazmıştı. İlk dönem şiirlerinde heceye, devamında serbest şiire klasiğin özünü sağmıştı. Medeniyetimizin süt emzirdiği bilge bir şairdi o. Cennetmekân olsun.

Bugün son sözü “Gün Doğmadan Şehzadebaşı’nda” şiiriyle hem kendi hayatının resmini çizen hem de mensubu bulunduğu medeniyetin diriliş rüyasını görüp dile getiren, “avlusunda yerleşecek yer” aradığı caminin haziresinde müstesna bir yer bulan ama asıl Türk milletinin gönlünde kâinat genişliğinde bir mekâna yerleşen üstat Karakoç söylesin. *Sesler* kitabındaki “Rubailer” başlıklı iki dörtlükten biri:

Doktor istemem annem gelsin
Yataklar denize atılsın
Çocuklar çember çevirsin
Ölürken böyle istiyorum

Yeni sayıda buluşmak ümidiyle.

Bismillah.

Rubai
İki Aylık Rubai ve Şiir Kültürü Dergisi
Sayı: 7 • Ocak/Şubat 2022
www.rubaidergisi.com

Yayın Yönetmeni : **Ahmet Ziya Kahraman**
Yayın Danışmanı : **Tacettin Şimşek**
Son Okuma : **İbrahim Duran**
Web Geliştirici : **Adil Bayram**

Kapak : Faust Zonaro (Pera Müzesi)

Şiirlerin ve yazıların sorumluluğu şair ve yazarlarına aittir. Tanıtım ve tahlil amacıyla kullanılacak küçük bölümler dışında dergi iktibas edilmemelidir. Her hakkı mahfuzdur.

Rubai Türü ve İlk Türk Kadın Şairi Mehsetî

Talat Ülker

> Rubai, gücünü ifade edilen duygu veya düşüncenin söyleniş biçimindeki espriden, incelikten alır.

Aslen Arapça bir kelime olan ve sözlük manası itibariyle "dörtlü", "dört diş" anlamına gelen rubai, sarf ilminde, mastarı dört harften oluşan veya üç harften oluşup aslî harflerine bir harf eklenerek oluşturulan kelimelere verilen isimdir. Edebî bir terim olarak ise rubai, klasik Türk, Fars ve Arap şiirinde, kendine özgü aruz vezni olan, az sözle çok şey ifade etmeyi amaçlayan ve genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri birbirleriyle kafiyeli dört dizelik nazım biçimidir.

Rubaiyi diğer nazım şekillerinden ayıran en önemli özellik, kendine has olarak kullanılan ahrem ve ahreb vezinleridir. Rubailer hezec bahrinin "Mef'ûlün" ile başlayan on iki ahrem ve "Mef'ûlü" ile başlayan on iki ahreb kalıplarıyla yazılır. Ancak klasik edebiyatında ahremden çok ahreb vezinleri kullanılmıştır. Bunun nedeni ise, açık hece sayısının daha fazla olduğu ahreb vezinlerinin Türkçe rubailere uygulanmasının daha kolay olmasıdır.

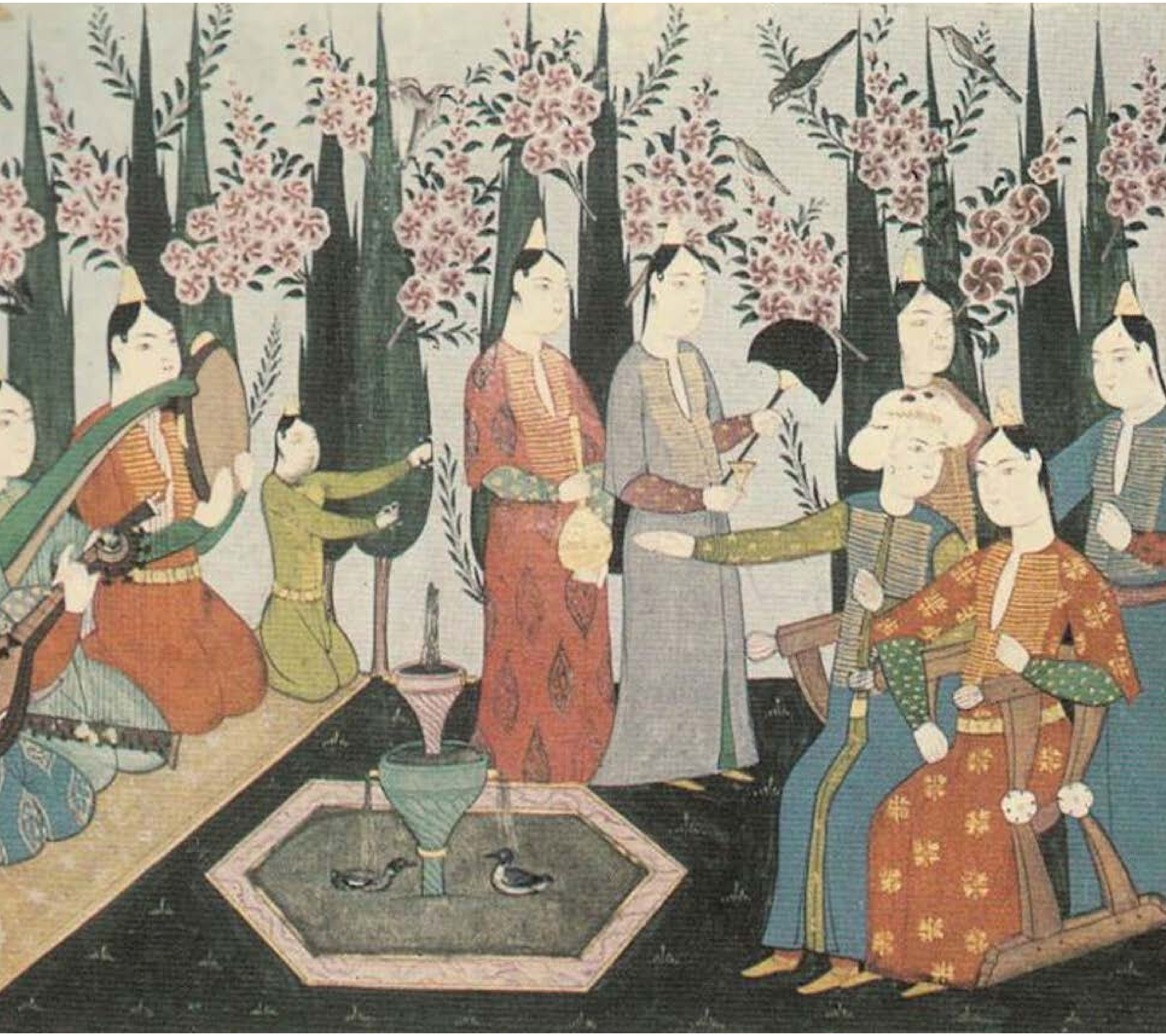

Rubailer, üç farklı şekilde kafiyelenir. aaxa şeklinde kafiyelemenler, hem Fars edebiyatında hem de Türk edebiyatında en fazla örneği olanlardır. aaaa şeklinde kafiyelenen rubailerin her mısraı birbirleriyle kafiyelidir. Hem Fars hem de Türk edebiyatında böyle rubailere rubâî-i musarrâ veya terâne adı verilmiştir. xaxa şeklinde kafiyelemen rubailerin ikinci ile dördüncü mısraları birbiriyle kafiyeli; birinci ile üçüncü mısraları ise serbesttir.

Rubai kısa bir nazım biçimidir. Bu kısa hacme genellikle düşünce ağırlıklı sözler sığdırılır. Bu itibarla rubaide aşk ve hayal ağırlıklı söyleyişler bulunmakla birlikte, gazelde olduğu gibi söyleyiş şekli, üslup ve söz sanatları kaygısı, ifade edilmek istenen anlamın önüne geçmez. Rubaide, sanattan ziyade anlatılmak istenen ince bir düşüncenin ve zarif bir eda ile söylenmiş veciz bir fikrin bulunması önemsenir. Günümüzde aforizma olarak adlandırılıp önemsenen özlü, çarpıcı ve aykırı sözler rubailerdeki anlatım biçiminin asli şekli olarak görülebilir. Hayata, olaylara ve olgulara dair bir yargı ya da düşüncenin çarpıcı ve etkileyici bir şekilde söylenmesi türün ana özelliğidir.

Rubaide bir düşünce dört mısraa sığdırılır. Bunu yaparken genellikle ilk üç mısra dile getirmek istenilen düşüncenin hazırlığı, son mısra ise, bunun etkileyici bir şekilde sunumunun yapıldığı, bir tür ana fikrin verildiği mısradır. Rubailerde genellikle mahlas kullanılmaz. Ancak 17. asırda Azmi-zâde Hâletî ve Fehîm-i Kadîm; XVIII. asırda ise Erzurumlu İbrâhîm Hakkı, Süleymân Nahîfî ve Nâtıkî gibi şairlerin bazı rubailerinde mahlas kullandıkları görülür.

Rubai nazım şeklinin doğuşu ve ilk kullanılış sahası hakkında hem Doğu kökenli araştırmacılar hem de Batılı müsteşrikler tarafından günümüze kadar üç farklı teori ortaya koyulduğu görülmektedir. Söz konusu bu teorilerin ilki, rubai nazım şeklinin Türk, ikincisi Fars, üçüncüsü ise Arap kaynaklı oluşu ile ilgilidir.

Birçok Doğu bilimci, rubainin Türk menşeli olabileceği konusunda düşünceler ortaya koymuştur. Bu fikri İslâmiyet öncesi Türk edebiyatında bulunan sagu ve koşuk gibi nazım şekillerinin dörtlüklerle oluşturulmasına dayandırarak ortaya koydukları söylenebilir.

Araştırmacıların ortaya koyduğu diğer görüş ise rubai nazım şeklinin Fars şairleri tarafından bulunduğu, onlardan Araplara ve Türklere geçmiş olduğudur.

Alman İslâm Araştırmaları Profesörü Tilman Seidensticker ise çalışmalarında rubainin kaynağı olarak üçüncü teoriyi ortaya koymuştur. Yazar, söz konusu teoriyi ortaya

koyarken Rûdeki'den yarım asır önce yaşamış olan Bağdatlı Arap şairi Hâlid b. Yazid el-Kâtib (ö.270/884)'in divanını kendisine mesnet olarak almış ve bu divandan elde ettiği verilerle teorisini güçlendirmeye çalışmıştır.

Söz konusu üç teorinin de kendi içinde daha kesin verilerle ispatlanmaya ihtiyacı olduğu bir gerçektir. Fuat Köprülü'nün de dediği gibi, bu konuda elimizde tam ve kesin bir bilgi olmadıkça kesin bir yargıda bulunmak yanlıştır. İslâmiyet öncesi Türk edebiyatında sagu ve koşuk; daha sonraki dönemlerde ise mâni gibi birtakım dörtlükler bulunduğu gibi, İslâmiyet Öncesi ve daha sonraki Fars edebiyatında da İran halk şairleri tarafından dilden dile aktarılarak söylenen anonim manzumeler mahiyetinde fehleviye / fehleviyât adı verilen dörtlüklerin bulunduğu bilinmektedir. Aynı durum Arap edebiyatı için de söz konusudur. Arap edebiyatında da muvaşşah, murabba gibi ne zaman ortaya çıktığı kesin bir şekilde ifade edilemeyecek dörtlükten oluşan nazım şekilleri bulunmaktadır.

Fars kaynakları, IX. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar yaşamış olan şairlerin rubailerinin pek çoğuna ulaşılamadığı ve bu rubailerin özellikle savaşlar sırasında muhtemelen ortadan kayboldukları üzerinde fikir beyan etmektedirler. Bu yüzden bu dönemlere ait birçok rubainin asıl müellifleri bilinememektedir. Öyle ki pek çok rubai, bazen birkaç şaire birden nispet edilmiş; bir kısmına ise yazarı belli olmayan şiir anlamına gelen Sergerdân adı verilmiştir.

Klasik edebiyatta rubailer içerik bakımından rubâî-i ginâyî (lirik, aşkla ilgili rubâî), rubâî-i felsefî ve rubâî-i ârifâne olarak üç gurupta toplanır. Lirik rubailer daha çok miladi X ila XII. asırlarda yaşayan şairler tarafından yazılmıştır. Bunlar arasında en meşhur olanları Rûdekî (ö. 329/941); Ferruhîyi Sistânî (ö. 429/1037); Unsurî (ö. 431/1040) ve Mehsetî-i Gencevî (12.yy)'dir. Felsefi rubai şiir tarzının en meşhur temsilcisi ise Ömer Hayyâm'dır. Ömer Hayyâm'ın felsefî rubaileri, kolay söylenmiş gibi görünüp, derin manalar taşıyan şiirlerdir. Hayyâm'dan önce bu tarz rubailerin ilk olarak İbn-i Sînâ (ö.428-29/1037) tarafından yazıldığı, Hayyâm'ın ise bu tarzı ileri seviyeye taşıdığı söylenebilir. Arifane rubai olarak tabir edilen ve okuyucuyu düşündürmeye ve bilgilendirmeye yönelik nasihat içerikli rubailerin en belirgin temsilcileri ise Hâce Abdullah-ı Ensârî (ö.481/1089) ve Ferîdüddîn Attâr (ö. 618/1221)'dır.

XII. yüzyıl rubai açısından Fars edebiyatının en verimli çağı olarak bilinir. Kaynakların ittifakla üzerinde durduğu bu tespit, rubai sahasının en meşhur şairi olan Ömer Hayyâm (ö.1123/1136)'ın manzumelerini bu yüzyılda

kaleme almasına bağlanabilir. Lakin Hayyâm'a nispet edilen pek çok rubainin kendisine ait olup olmadığı tartışılmış, bu rubailerin çoğunun Ömer Hayyâm ile aynı isme sahip olan meçhul birisine ait olabileceğini dile getirilmiştir. Nitekim Hayyâm'ın yaşadığı devirde kendisiyle ilgili yazılan hiçbir eserde şiir yazdığına dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

Klasik Türk şiiri sahasında rubai şairi olarak anılan bir isim yoktur ve şairlerin rubaileri, divanlardan, rubai mecmualarından, mesnevîlerden, münşeatlardan ve diğer menşur eserlerden izlenebilmektedir. Klasik Türk şiirinde şairlerin rubaileri sadece bir nazım şekli olarak değil, eserlere farklı bir soluk vermek adına bir süsleme aracı olarak da kullandıklarına şahit olunmaktadır. Klasik edebiyatta, divan tertibinde rubailer, genellikle divanların sonlarında müfretlerden önce yer alır ve kafiye sırasına göre düzenlenirdi. Muhtelif yüzyıllardaki divanlarda rubaiyyat ve rubai başlıkları altında kaydedilen, ancak rubai vezinleriyle yazılmayan çok sayıda dörtlüğün de önemli bir yekûn tuttuğu görülmektedir.

XIV. yüzyıl öncesinde gerek Anadolu'da gerekse Fars topraklarına yakın çevrelerde yaşayan Türk şairlerin üzerinde hâkim olan edebî dilin Farsça olması, bu dönemde kaleme alınan rubailerin de Farsça yazılmalarına sebep olmuştur. Anadolu sahasında rubai şairlerini Hayyam'dan sonra en çok Mevlâna etkilemiştir. Mevlâna rubailerini Farsça yazmış olmasına rağmen herkesi kucaklayan evrensel mesajları ortaya koyarak etkisini günümüze kadar ulaştırmıştır.

XIV. yüzyıldan itibaren Türkçe yazılmış rubailer izlenebilmektedir. Kendi adıyla anılan devletin kurucusu olmasının yanında âlim ve şair kişiliğiyle bilinen Kadı Burhaneddin, divanında yer alan 20 rubai ile Anadolu sahasında bu türün ilk seçkin örneklerini ortaya koymuştur.

XV. yüzyıl klasik Türk şiirinde rubai, bir önceki yüzyıla nispeten daha fazla divanda kendine yer bulmuş olmasına rağmen, yazılan Türkçe rubai sayısına bakıldığında şairler tarafından pek de tercih edilen bir nazım şekli olmadığı görülmektedir. Bu asırda rubainin, Anadolu sahası şairlerinden ziyade ve Çağatay sahası şairleri tarafından daha çok benimsendiği görülür. Azerbaycan sahasında Kişverî'nin, Çağatay sahasında ise Ali Şîr Nevâyî, Hüseyin Baykara ve Şiban Han'ın başarılı rubai örnekleri verdikleri söylenebilir.

XVI. yüzyıl, rubai nazım şeklinin gelişimi ve şairler arasında tercih edilmesi bakımından, bir önceki yüzyıla nazaran daha verimli bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. XVI. yüzyılda, divanlarında rubaiye çağdaş-

larından daha fazla yer veren şairler olarak Cemîlî, Nâtıkî, Sehâbî, Bağdatlı Rûhî, Hüdâyî, Bursalı Lâmiî, Kelâmî ve Nev'î dikkatleri çekmektedir. Bunlara ilaveten Gelibolulu Sun'î, Hudâyî-i Kadîm, İlmî Dede, Vusûlî ve Livâyî de günümüze rubaileri ulaşmış şairlerdir. Bazı kaynaklarda bu yüzyıl şairlerinden olan Kara Fazlî ve Muhibbî'nin çok sayıda rubaisinin olduğu zikredilse de bu şairlerin rubailerine henüz ulaşılamamıştır. Bu yüzyılda Çağatay sahası şairlerinden Bâbür Şah, Kâmrân Mirzâ, Bayram Han ve Sânî önemli rubai şairlerdir. Azerbaycan sahasında ise Türk edebiyatının en önemli şairlerinden olan Fuzulî 75 rubai ile bu alandaki maharetini ortaya koymuştur. Yüzyılın Anadolu sahasında Şeyh İbrâhîm Gülşenî, Hazînî, Lâmiî Çelebi, Kelâmî, Derviş Paşa, Gazi Giray, Hüseynî ve Şeydâ Farsça rubailer yazan Türk şairler olarak zikredilebilir.

Klasik Türk şiirinde rubai nazım şeklinin en verimli asrı olan 17. yüzyıl, gerek rubai sayısı gerekse rubai ile ilgilenen şair sayısı bakımından diğer yüzyılları geride bırakmıştır. Türk edebiyatında rubai denince akla ilk gelen şair olan Azmi-zâde Hâletî'nin bu asırda yaşayıp yüzyılın ortalarından itibaren etrafındaki şairleri etkilemesi, bu asırda rubai nazım şeklinin zirve yapmasında çok büyük etkisi olmuştur. Bu yüzyılda Azmizâde Hâletî, Nâbî, Fasîh Ahmed Dede, Nehcî Mustafa Dede, Mesîhî-i Tebrizî, Edirneli Güftî, Behcetî, Topkapılı Feyzî, Nâzikî, Şeyh Mehmed Nazmî, Vahyî, Nesîb Dede, Fehîm-i Kadîm, Sâbir Mehmed Parsâ, Taybî/Tıybî, Bursalı Tâlib, Sa'dî Çelebi, Vişne-zâde İzzetî, Âzim, Hikmetî, Fevzî, Fâik Mahmûd, Âgâh, Sâbit ve Vecîhî, Şeyhülislâm Bahâyî ve Arşî rubai yazan şairler olarak listelenebilir. Yüzyılın Farsça rubai kaleme alan şairleri ise şunlardır: Nef', Cevrî, Derviş Paşa, İzzetî, Hezârî/Mustafa Münîf, Sükûnî, Şehrî, Tâlib, İlmî, Selanikli Es'ad), Nesîb Dede ve Fevzî. Klasik Türk şiirinde rubai denince akla ilk gelen şair, adına rubai mecmuası kayıtlı şairler arasında en fazla rubai mecmuasına sahip olan şair, hiç şüphesiz Azmi-zâde Hâletî'dir. Farklı nazım ve nesir türlerinde eserler vermesine rağmen rubaileriyle tanınmıştır. Öyle ki Fars edebiyatında rubainin gerçek üstadı olan Ömer Hayyâm gibi Türk şiirinde de Azmîzâde Haleti'nin büyüklüğü hem kendi devrinde hem de daha sonraki yüzyıllarda genel bir kabul görmüştür. Hâletî'nin 615 rubaisi tespit edilmiş olsa da, rubai mecmualarında bulunanlarla birlikte bu sayının bine yaklaştığı düşünülmektedir.

XVIII. yüzyıl, rubainin zirve yaptığı 17. yüzyıldan sonra en fazla rubai kaleme alınan ikinci asırdır. Bu yüzyılda Halepli Edîb, Süleymân Nahîfî, Yahyâ Nazîm, Esrâr Dede, Seyyid Veh-

bî, Erzurumlu İbrâhîm Hakkı, Şeyh Gâlib, Sâkıb Dede, Âsaf, Halîl Nûrî, Abbas Vesîm, Subhî-zâde Feyzî, İbrâhîm Hanif, Said Giray ve Kasımpaşalı Sâlik sayı olarak rubâî sahasına en fazla katkı yapan şairlerdir. Bu yüzyılda kaleme alınan Türkçe rubailer incelendiğinde bu rubailerin bir önceki yüzyıla da hâkim olan Sebk-i Hindî ve hikemî şiir anlayışının etkisinde olduğu görülür.

XIX. yüzyılda Klasik Türk şiiri, özellikle asrın ilk yarısında, geçen asrın bir devamı görünümünde olmasının yanı sıra şiire yeni bir nefes ve soluk kazandıran Şeyh Gâlib'den sonra klasik edebiyatın adeta beslendiği kaynaklar kurumuş, neredeyse söylenebilecek sözler bitmiş, orijinalliğini kaybetmiş; şairler, eski ustaları tekrarlamaktan ileriye gidememiş, orijinallik gösterme hevesiyle yapmacıklık, yavanlık ve bayağılığa düşülmüştür. Hatta Tanzimat'la birlikte Fransız edebiyatının tesirinde oluşmaya başlayan yeni edebiyatın karşısında gittikçe gücünü kaybeden eski edebiyat, kendi geleceği içerisinde daha değerini koruyamaz hale gelmiştir. Daha önceki yüzyıllara göre gerek sayı gerekse nitelik bakımından bu yüzyıl rubailerinde gözle görülür bir gerileme oldu. Batı kaynaklı, Tanzimat Döneminde hâkim sosyal düşünceler olan hak, adâlet, vatan, hürriyet ve milliyet gibi konulara yönelik eğilimlerdir. Bu gibi yeni eğilimlerin rubaideki öncüsü, Âsaf mahlaslı Mahmud Celâleddin Paşa'dır. Yüzyılın rubai yazan şairlerinin kayda değer bir başka özelliği de İran rubai şairi Ömer Hayyâm'a özel bir ilgi duymaları ve en azından bir veya birkaç rubai örneğini bu minvalde dile getirmeleridir. Dönemin rubai şairlerinin önde gelenleri şunlardır: Âsâf mahlasını kullanan Mahmud Celâleddin Paşa, Osman Nevres, Mûsâ Kâzım Paşa, Yenişehirli Avnî, Nâfi', Şânîzâde Atâullah, Şâkir Mehmed Efendi, Senîh-i Mevlevî, Çuhadar-zâde Şâkir, Mütevellizâde Ömer İhyâ, Şeref Hanım, Enderunlu Halîm, Nûrî, Trabzonlu Emîn Hilmî ve Îsâ-zâde Sa'dî.

Osmanlı edebiyatıyla ilgilenen hemen tüm tarihçilerin birleştiği fikir, divan edebiyatının Tanzimat edebiyatıyla birlikte sona erdiği, yerini yeni bir edebiyat olan Tanzimat Edebiyatı'na bıraktığıdır. Ancak rubai nazım şekli için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Zîrâ bu dönem ve sonrasında bile rubainin klasik çizgisini takip ederek manzume yazan şairlerimiz ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Hüseyin Vassâf, Sû'ûdu'l-Mevlevî, Tâhirü'l-Mevlevî ve Muallim Nâcî gibi şairler, rubailerini klasik rubai şekline uygun bir şekilde kaleme alarak geleneğe sadık kalmışlardır. Cumhuriyet Dönemi şairleri, Tanzimat, II. Abdülhamit ve Meşrutiyet Dönemi şairle-

rine nispeten rubaiye daha fazla önem vermişlerdir. Cumhuriyet Döneminde daha önceki dönemlere nazaran daha çok rubai yazılmasının sebepleri olarak, bu nazım şeklinin piri olarak kabul edilen İranlı şair Ömer Hayyâm'ın rubailerinin Batı'da ve bizde pek çok kez çevirisinin yapılması, Mevlânâ'nın rubailerinin Türkçeye aktarılması ve Yahyâ Kemal'in rubai türüne ilgi duyması gösterilebilir. Üzerlerinde Hayyâm'ın etkisinin daha yoğun hissedildiği Cumhuriyet Dönemi şairleri, rubaiyi icra etmede iki farklı tutum sergilemişlerdir. Birinci tavır rubaiyi klasik kurallara uyarak rubai geleneğini ihya etme çabasını ortaya koyarken ikinci tavır, serbest veya hece vezninde de rubai yazmayı denemeyi tercih eder. Hamâmî-zâde İhsân, Fuat Köprülü, Muhyiddin Raif Yengin, Yahyâ Kemal, Arif Nihat Asya, Tahsin Bangıoğlu, Fuad Bayramoğlu, Rıfkı Melûl Meriç, Cemal Yeşil, Talat Sait Halman, Bekir Sıtkı Erdoğan, Yılmaz Karakoyunlu ve Beşir Ayvazoğlu gibi şairler klasik tavrı benimserken Nâzım Hikmet, Faruk Nafiz Çamlıbel, Turgut Uyar, Metin Altıok, Can Yücel, Attilâ İlhan, Vedat Varol, Bedri Gürsoy, Recep Bulut, Feyyaz Sağlam, Yasin Hatipoğlu, Hüsrev Hatemi, Hilmi Yavuz, Yaşar Bedri, H. Cengiz Alpay, Talat Gönensay, Arif Damar, Ataol Behramoğlu, Tacettin Şimşek, Feyzi Halıcı, Mikail Bayram, Mehmet Fatin Baki ve Ahmet Hayyat gibi şairler aruz ve hece vezniyle ya da serbest tarzda metinler üretmişlerdir.

Doğu'nun hikmetinin dile getirildiği rubai, aşk, sevgili ve şarap yanında Tanrı, evren, hayat, varlık, yokluk, boşluk, hiçlik, ömrün geçiciliği gibi temel varoluşsal insani ve felsefi problemleri sorgulayan, bu sorgulamayı yaparken de akıl-gönül dengesini kurmaya çalışan edebî bir söylem geliştirir. Rubai şairi, bu felsefi dünya algısını taşıyan derin bir düşünceyi dört dize içirişinde ifade etmeye çalışır. Kimi zaman geliştirdiği dünya algısı ve şiirsel söylem dinî inancın, genel kabullerin, toplum normlarının dışına düşse de insan üzerinde derin etki yaratma gücüne sahiptir. Ona bu gücü veren felsefi düşünce veya aykırı bir dünya algısının dile getirilmesinin yanında, çapraşık ve güç bir felsefi düşüncenin dört dize içerisinde ustalıkla bir edebî söyleme kavuşturulmasıdır. Rubai şairi, "büyük bir ustalık göstererek uzun uzun anlatılabilecek, derin anlamlı, hikmetli, düşündürücü, ders ve öğüt verici, felsefî, hikemî ve ahlâkî düşünceleri dört mısra içine sığdırmaya çalışır. Bu bağlamda Rubaiyi düşünce şiiri içinde konumlandırmak doğru olacaktır. Zaten bizim geleneğimizde düşünsel etkinlik, ağırlıklı olarak, şiirle gerçekleşmiştir. Rubai şairlerinde varlığı anlamlandırmaya, dünya gurbetini

tanımlamaya çabalayan bir düşünür edasını görmek mümkündür.
Klasik edebiyatta aşk şiirleri için gazel şekli kullanılır. Rubai ise ya felsefeye dair bir düşünceyi yahut da herhangi bir üstü örtülü manayı anlatmak için kullanılır. Rubailer, her ne kadar yer yer aşk temi etrafında lirik bir duyguya bağlı görünüşler sergileyen yapıda varlık kazansa da daha çok bir düşünce etrafında şekillenir ve derin yapısında felsefi bir düşünceyi barındırır. Lakin rubailerdeki düşünce lirizmden mahrum değildir. Rubaide ilk iki dize düşünceyi ortaya koyar. Kafiyesiz söylenen üçüncü dize bir tür salıntıdır, konudan uzaklaşmadır. Son dizeyi hazırlar. Son dize söylenecek düşünceyi açıkça bir yargıya bağlar. Usta rubai şairi, duygu ya da düşüncenin bir yargıya bağlandığı son dizeyi zekice ve ince bir söyleyişin içinden geçirerek okuyucu üzerinde derin etki yaratmasını sağlayacak söyleme kavuşturmasını bilendir. Rubai, gücünü ifade edilen duygu veya düşüncenin söyleniş biçimindeki espriden/incelikten alır. Doğu edebiyat geleneğinin hikemi tarafının uç verdiği yapılardan birinin rubai olduğu söylenebilir. Doğu medeniyeti hikemi söyleme yatkın yapı gösterir.
Modern Türk şiirinin öne çıkan rubai şairlerinden biri Yahya Kemal'dir. Onun gerek Ömer Hayyam'dan Türkçeye aktardığı rubailerde gerekse kendi yazdığı rubailerde dikkate değer bir felsefi katmanla karşılaşılır. Türk edebiyatının öne çıkan rubai şairlerinden olan ve her konuyu rubaiye sokan Arif Nihat Asya'da da felsefi dünya algısının önemli yer tuttuğu görülür. Yeni temalarla klasik rubainin çerçevesini genişleten şair, bir düşünceyi, nükteyi yahut ayrıntıda kalan duyarlılığı rubainin dünyasına taşır.
Rubailer çok zengin bir mana ve muhteva örgüsüne sahiptir. Aşk, hâtıra, yalnızlık, talihten şikâyet, hiciv gibi ferdî; Allah, tasavvuf, rintlik, ölüm gibi dinî ve metafizik; adalet, zulüm, barış gibi toplumsal yahut siyasî, millî, tarihî, felsefî, ahlâkî vb. pek çok konu rubaide dile getirilebilir. Bununla birlikte rubai oldukça zor söylenen bir şiir biçimidir. Çünkü ele alınan konunun kısa, özlü ve çarpıcı biçimde ifadesi gerekir. Bu sebeple pek çok divan şairi rubai yazmazken rubai şairi olarak anılanlar da bununla övünmüştür. Rubai söylemenin zorluğu çok düşünceyi az söze sığdırmak zorluğu kadar hatasız vezin uygulaması açısından da erbabına malumdur.
Bilinen ilk Türk kadın şair olması dolayısıyla dikkate değer bir şahsiyet olan Mehsetî-i Gencevî, Gence'de dünyaya gelmiştir. Fars topraklarında yaşaması dolayısıyla hakkında bilinen bilgiler, daha çok Fars kaynaklarından edinilmektedir. Selçuklu hükümdarı Sul-

tan Sencer döneminin (1118-1153) en önemli şairlerinden birisi olarak kabul edilir. XI. yüzyılın sonu ile XII. yüzyılın ilk yarısında Fars topraklarında yaşamış olması ve rubailerini de dönemin edebî dili olan Farsça ile yazması nedeniyle, İran kaynakları tarafından Fars edebiyatına dâhil edilmiştir. Kaynaklarda Mehsetî Hanım'ın hem Farsça hem de Azerbaycan Türkçesiyle şiir yazarak ün kazanmış olduğu söylense de Türkçe şiirleri günümüze ulaşmamıştır. Kendisini Ön Asya'da büyük bir şöhret kavuşturmuş olan bu rubailerin el yazma nüshalarının büyük bir kısmı, günümüze kadar ulaşamadığı gibi Mehsetî'ye ait olan Farsça rubailerden de çok az bir kısmı günümüze kalmıştır. 12. yüzyılın en önemli şairleri olan Hakanî ve Nizamî ile aynı seviyede anılan Mehsetî Hanım, daha genç yaştayken Gence hükümdarının tanıdığı şairler arasına girmiştir. Hiç kimseden çekinmeden söylediği manzumelerle adından söz ettiren Mehsetî Hanım, özellikle kadına yapılan haksızlıklara başkaldırmasıyla kendinden sonra gelecek olan kadın şairlere ilham kaynağı olmuştur. Fars kaynaklarda, kadın şair olmasına rağmen müstehcen rubailere de sahip olduğu; aşkın yanı sıra elem, şüphe gibi çeşitli konularda yazdığı rubailerle dönemin diğer rubai şairlerini aratmadığı zikredilmektedir. Azerbaycanlı şair ve yazar Nigar Refibeyli'nin rubai vezninde Azerbaycan Türkçesine çevirdiği Mehsetî'ye ait iki yüzden fazla rubaiden biri:

Sərməst düşüb yolda o gün gördüm yar,
Çökdüm yerə, tutdum əlini mən naçar.
Düşmür bugün onlar yadına heç yârın,
Yəni "xəbərim yoxdu" – deyir, lakin var.

(Sevgiliyi o gün kendinden geçmiş gördüm, Yere oturup çaresizce elini tuttum. Bu yaptıklarımı sevgili bugün hatırlamıyor. "Haberim yok" diyor ama aslında haberi var.)

Talat Ülker, Rubai Türü ve İlk Türk Kadın Şairi Mehsetî, Herfene Sanat, 28 Kasım 2020, www.herfenesanat.com/dusunce/turk-dunyasi/rubai-turu-ve-ilk-turk-kadin-sair-mehseti-i-gencevi
(Düzenlenmiştir.)

ASAF (MAHMUT CELALEDDİN PAŞA)

(1853-1903)

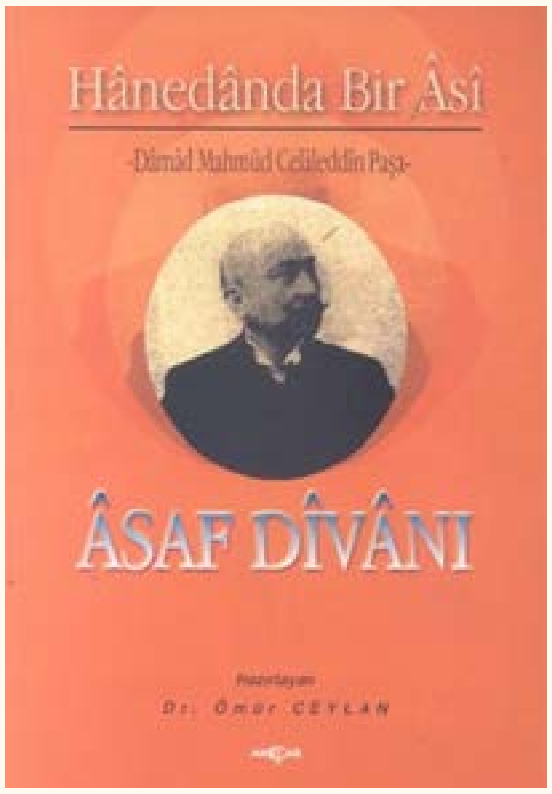

İstanbul'da doğdu. Babasını, küçük yaşta kaybetti. Özel öğrenim görerek yetiştikten sonra çeşitli devlet memurluklarında bulundu. Paris konsolosluğunda iki yıl görev yaptı.

Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan'la evlenerek hanedana damat oldu. Bu evlilikten oğlu Prens Sabahattin ve Lütfullah Bey dünyaya geldi.

II. Abdülhamid tahta geçince en yakınları arasına katıldı, vezirlik ve adliye nazırlığı yaptı.

Sultana muhalefeti nedeniyle iki oğlu Prens Sabahattin ve Prens Lütfullah ile birlikte Fransa'ya kaçtı. Paris'ten sonra Londra ve Mısır'da bulundu. Brüksel'de öldü.

Âsaf mahlasıyla şiirler yazdı.

Divan'ındaki 152 rubai ile Tanzimat Dönemi'nde bu nazım şeklinde en çok eser veren isimdir.

(Geniş bilgi için bk. Ömür Ceylan, Asaf Divanı, Hanedanda Bir Asi: Damad Mahmud Celaleddin Paşa Hayatı, Edebi Kişiliği, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003)

Bir haste-dilim derdime dermanımı ver
Bir muhtazırım sabrımı, sâmanımı ver
Yâ Rab iki devletin nasip et birini
Ya cânımı al ya bana cânânımı ver

ATTİLÂ İLHAN

(1925-2005)

İzmir/Menemen'de doğdu. İzmir Atatürk Lisesinde okurken Türk Ceza Kanunana aykırı davrandığı gerekçesiyle tutuklandı ve okuldan uzaklaştırıldı.
Danıştay kararı ile İstanbul Işık Lisesine kaydoldu ve bu okuldan mezun oldu. Hukuk öğrenimini yarıda bıraktı.Altı yıl Paris'te yaşadıktan sonra Türkiye'ye döndü. Gazete ve dergilerde çalıştı. İzmir'de Demokrat İzmir gazetesinin genel yayın yönetmenliği ve başyazarlığını üstlendi. Bilgi Yayınevi'ne danışmanlık yaptı.
Ali Kaptanoğlu takma adıyla senaryolar yazdı
İlk şiiri Balıkçı Türküsü Yeni Edebiyat dergisinde yayınlandı.
Nevin Yıldız ve Beteroğlu takma adlarıyla şiirler yayımladı.
1945'te CHP şiir yarışmasında Cebberoğlu Mehemmed şiiriyle ikinci oldu. Maviciler olarak bilinen toplumcu gerçekçi şiir akımını başlattı.
Serbest rubailer yazdı. Tutuklunun Günlüğü kitabında dört rubai vardır.
İstanbul'da vefat etti.

Şiir Kitapları:
Duvar (1948), Sisler Bulvarı (1954), Yağmur Kaçağı (1955), Ben Sana Mecburum (1960), Bela Çiçeği (1962), Yasak Sevişmek (1968'de), Tutkunun Günlüğü (1973), Böyle Bir Sevmek (1977), Elde Var Hüzün (1982), Korkunun Krallığı (1987), Ayrılık Sevdaya Dahil (1993), Kimi Sevsem Sensin (2002)
Tutuklunun Günlüğü, Zincirleme Rubailer'den:

bitirmek elbette zor bir şarkıyı başlamaktan
gönüllerde akşam olur mum biter sulanır kan
simsiyah yokluk bulutları çöktü mü salkım salkım
gelecek kuşaklara yansımasıyla avunur insan

Rubai Şairleri · Rubai Şairleri · Rubai Şairleri · Rubai Şairleri · Rubai Şairleri

Çocuk ve Rubai

Tacettin Şimşek

Sevgili Arkadaşlar,

Bugün bir alıştırma yapalım mı?

Hani soru türleri içinde "boşluk doldurma", "çoklu boşluk doldurma" örnekleri vardır ya!

Hadi diğerlerini de hatırlayalım: "Eşleştirme", "çoktan seçmeli", "doğru-yanlış tipi" ve benzeri...

İşte bu soru türlerinden "çoklu boşluk doldurma" alıştırması yapmış olalım. Sınavlara da hazırlık olsun.

Bir rubaide boş bırakılan yerlere ses ve anlam olarak hangi kelimelerin gelebileceğini bulmaya çalışalım.

Rubaimizin adı: "Mektup Ödevi".

Rubai üç kardeşin en küçüğünün ağzından yazılmış. Ağabeyi 6., ablası 4. sınıfta. Kahramanımız bu yıl birinci sınıfa başladı. İlk okuma yazmayı herkesten önce öğrendi. Öğretmenden kırmızı kurdeleyi kaptı. Yazmayı öğrenir öğrenmez de aşağıdaki rubaiyi yazdı.

Abim ..... boyluydu hafif tıknazdı
Ablam cici bir ..... biraz haylazdı
Öğretmen ..... verince ablam Zezé'ye
Abimse Küçük Prens'e ..... yazdı

"Çok kolaymış." dediğinizi duyar gibiyim.

Ritmi hatırlayalım. İki kapalı heceyi iki açık hece izleyecekti. Öyleyse birinci boşluğa hangi kelime gelebilir? Dize "boyluydu" diye devam ettiğine göre boyla ilgili bir sıfat gelmeli, değil mi? Boy için hangi sıfatlar var elimizde? "Uzun", "kısa", "orta". Hadi birini kullanalım bakalım.

Hangi kelime iki açık heceden oluşuyor? Tabii ki "kısa". Öyleyse birinci

boşluğu doldurduk.

İkinci boşluğa bakalım: İki kapalı heceden sonra iki açık hece gelmiş. Ardından bir kapalı hece, boşluk, ardından bir açık bir kapalı hece gelmiş. Ne olması gerekiyordu? İki kapalı, iki açık hece...

Demek ki boşluğa gelecek kelime bir kapalı bir açık heceden oluşacak.

Ne gelebilir? Anlamı da düşünelim bu arada. "Abla cici bir" ne olabilir? "Abla" olabilir mi? Olabilir. Peki, "cici bir kızdı" desek güzel olmaz mı? Oldu gitti. İkinci boşluk da tamam.

Üçüncü dizeye geldik. Dize "öğretmen" kelimesiyle başlıyor. Bizim ses dizimiz nasıl başlıyordu? İki kapalı iki açık. Burada üç kapalı hece var. Demek ki bu kelimeden sonra ünlüyle başlayan bir kelime gelecek ve ulama yapılacak; "n" harfi bir sonraki kelimeye taşınınca iki kapalı iki açık hece elde edeceğiz.

"Öğretmen ... verince..." Öğretmen ne verince? Cevabımız olan kelime ünlüyle başlayacak. "Işık", "umut", "emek", "akıl", "ödev"... Hangisi uygun? Elbette ki "ödev". Yazalım: "Öğretmen ödev verince..." (Öğ-ret-me-nö-dev ve-rin-ce...)

Kaldı bir boşluk.

Dördüncü dizenin sonunda ritim gereği dört tane kapalı hece olmalı. Son kelime ("yazdı") iki kapalı hece. Onun önünde iki kapalı heceye ihtiyacımız var. (Son hece açık ama dizenin sonunda yer aldığı için kapalı.)

Soralım: "Ne yazdı?" Cevap iki kapalı hece olacak.

İpucumuz, rubainin başlığında saklıydı zaten. "Mektup Ödevi".

Öyleyse rubaimizi yazabiliriz:

*Abim **kısa** boyluydu hafif tıknazdı*
*Ablam cici bir **kızdı** biraz haylazdı*
*Öğretmen **ödev** verince ablam Zezé'ye*
*Abimse Küçük Prens'e **mektup** yazdı*

Sevgiyle ve sağlıklı kalın!

خیام اگر زباده مستی خوش باش
با ماهرخی اگر نشستی خوش باش
چون عاقبت کارجهان نیستی است
انگارکه نیستی چوهستی خوش باش

BİR RUBAİ 2 ÇEVİRİ

Hayyam, eger ze bâde mestî hoşbâş,

Bâ mâh rohî eger neşestî hoşbâş,

Çon âgebet-e kâr-e cehân nistîgest;

Engâr ke nistî, ço hestî hoşbâş.

Hayyam (1048-1131)

1

Hayyâm oldunsa mest sen zevkine bak

Bir tâze güzelle neşvelen zevkine bak

Mâdâm ki yokluktur işin mahiyeti

Yoksun farz et de var iken zevkine bak [1]

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958)

2

Hayyâm, keyifsen içkiden yana, keyfine bak,

Ay yüzlü yârla böyle yan yana, keyfine bak

Madem, yaşam boyunca her işin sonu hiç;

Şükret var olan zamanına, keyfine bak. [2]

Rüştü Şardağ (1915-1994)

1 Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş, 3.Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1988, s.66

2 Bütün Yönleriyle Hayyam Rubaîleri, 7.Baskı, Özgür Yayınları, İstanbul 1999, s.158, 223

Rubai Tamamlama

Bir önceki sayımızda yaptığımız rubai tamamlama çağrısına gelen cevaplar şöyle:

Tacettin Şimşek

Gelme Rüyası

Kâh yağmur olup kâh kar olup gelseydim
Dilden dökülen efkâr olup gelseydim
Sen gelmeyiversen de bugün semtine ben
Toprak su ateş rüzgâr olup gelseydim

Gök Kubbe

Gök kubbe yıkılsın geri dönsün seferim
Olmazsa bütün yollara mısra dizerim
Sen yoksan eğer haykırırım sonra yine
Varlık siperim belki de yokluk kaderim

Güfteden Besteye

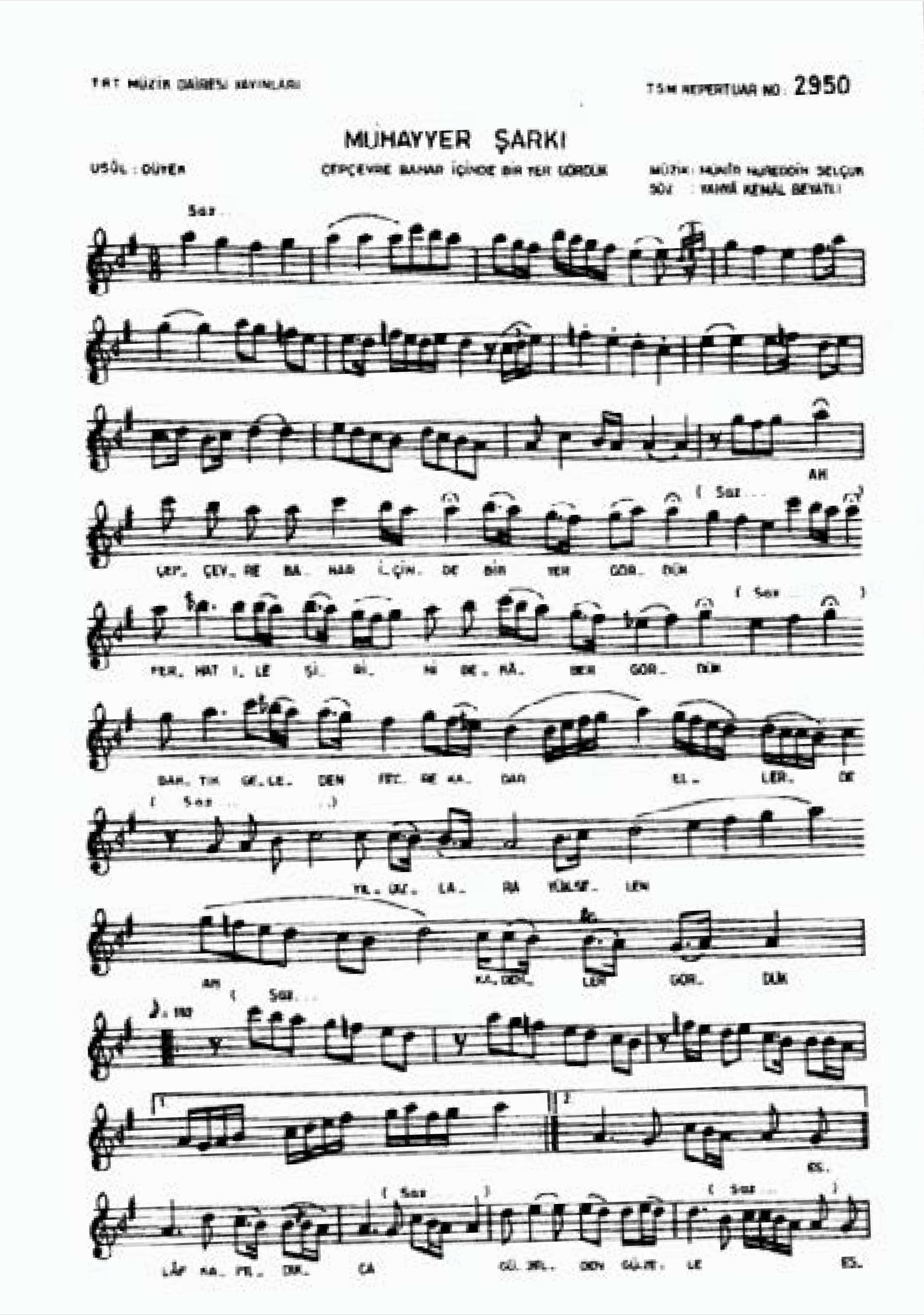

Çepçevre Bahar İçinde Bir Yer Gördük

Çepçevre bahar içinde bir yer gördük
Ferhad ile Şîrîn'i beraber gördük
Baktık geceden fecre kadar ellerde
Yıldızlara yükselen kadehler gördük

Eslâf kapıldıkça güzelden güzele
Fer vermiş o neşveyle gazelden gazele
Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadîm
Bir meş'aledir devredilir elden ele

Güfte : Yahya Kemal Beyatlı
Beste : Münir Nureddin Selçuk
Makam : Muhayyer
Usûl : Düyek

O Hüzün Bu Sevinç

Dil şahlara layık inci söyler
burada
Mor yaşlıyı
mavi genci söyler burada
Her şey konuşur
şiir yazar türkü yakar
Dağ hüznü
deniz sevinci söyler burada

Cennetteki Künyemle

Yıllar yılı
bir ney gibi gurbetteyken
Aşk uğruna
çölden dağa hicretteyken
Kimsin necisin nesin
deyip durmayınız
Âdem dediniz künyeme
cennetteyken

Eski Şairler

Ah eski rüyalar
o derin tabirler
Sözcüklere sığmayan
büyük tasvirler
Mevsimlere
sözcülük mü etmişlerdi
Yağmurla gelen
karla giden şairler

Sözün Sığmazlığı

Tatlanmadı aslında
henüz turfa sözüm
Muhtaç görünür
imge denen zarfa sözüm
Bir noktaya bir çizgiye
bir resme sığar
Sığmazsa eğer
yirmi dokuz harfe sözüm

Çamlık Köşkü

Orhan Okay Hoca için

Bir kış günü sessizce göçüp gitti Okay
Son perdeyi dervişçe açıp gitti Okay
Gözlerde hüzün dilde dualar bırakıp
Çamlık diye bir köşkü seçip gitti Okay

(Vefatı: 13 Ocak 2017)

Martı Misali

Efkarı kuşandık acı bir örtü gibi
Mâhur heceler işledik ürperti gibi
Soygunları gördük bu asil kentlerde
Düştük, düşürüldük bir ömür martı gibi

Bakışın Fermandır

Sensiz gülecek yüzleri düşman görürüz
Senden geçen âşıkları pişman görürüz
Mümkün mü ulaşmak sana heyhat! Haşa!
Bir kez nazar etsen bize ferman görürüz

Varlık Odam

Gök rengi hayaller bile bir mavi tutam
Elbette ki bir taze günahtır bu sitem
Bir gün seni birdenbire yoklar yok olur
Bir gün soluğumdan çizilir varlık odam

AŞKİSTAN

MUHSİN İLYAS SUBAŞI

Gönlün Seliyiz

Sırrında çoğaldık, bir bakarsın veliyiz,
Aşklarda yıkılmışsak bakarsın deliyiz,
Rabbim, bizi koydun öyle bir berzaha ki;
Dağ başlarının rüzgârı, gönlün seliyiz!

Sendeki Derdin Diliyim

Sırdır, hayatın kendini Haktan buluşu,
Göz varsa görürsün, o devâsâ oluşu.
Ey Kutlu Mâşuk, sendeki aşkın diliyim;
Gönder bana vuslat denilen kurtuluşu!

Vefa Takvimi

OCAK-ŞUBAT AYLARINDA DOĞUM/ÖLÜM TARİHİ OLAN, RUBAİ YAZMIŞ ŞAİRLER

DOĞUM TARİHLERİ

1 Ocak 1904	Tahsin Banguoğlu
10 Ocak 1864	Ömer Ferid Kam
11 Ocak 1935	Ahmet Metin Şahin
15 Ocak 1902	Nâzım Hikmet Ran
25 Ocak 1947	Memduh Cumhur
29 Ocak 1949	Cahit Koytak
4 Şubat 1885	Hamamizâde İhsan
7 Şubat 1904	Arif Nihat Asya
9 Şubat 1441	Ali Şir Nevaî
11 Şubat 1953	Beşir Ayvazoğlu
15 Şubat 1924	Feyzi Halıcı

ÖLÜM TARİHLERİ

3 Ocak 1501	Ali Şir Nevaî
5 Ocak 1975	Arif Nihat Asya
10 Ocak 1635	Nevizade Atayi
13 Ocak 2018	Memduh Cumhur
17 Ocak 1903	Asafî (Mahmud Celaleddin Paşa)
22 Ocak 1964	Rıfkı Melûl Meriç
27 Ocak 1635	Nef'i
29 Ocak 1797	Esrar Dede
14 Şubat 2018	Ekrem Kılıç
21 Şubat 1979	Azmi Güleç

Rubai ailesi olarak vefat eden şairlerimizi rahmetle anıyor;
hayatta olan şairlerimize bereketli, sağlıklı, uzun bir ömür diliyoruz.

KONUK KALEMLER

Rubai soframıza tüm dostlarımızı davet etmiştik.
Bu sayfa, yaptığımız davete icabet edenleri misafir ediyor.

Hızır Yoldaşına

Biz zulmete düştük sana yıldız doğacak
Bir gün diriliş bahçene dünya sığacak...
Varsın yine gözyaşları aksın içime
Bülbül susadursun güle yağmur yağacak

Tayyib Atmaca

Bir Gün

Güller açılır sen de kokarsın bir gün
Gönlündeki sevgiyle dolarsın bir gün
Aldanma güzel mutlu geçen günlerine
Tüller sararır sen de solarsın bir gün

Nihat Yücel

Rubai Kitaplığı

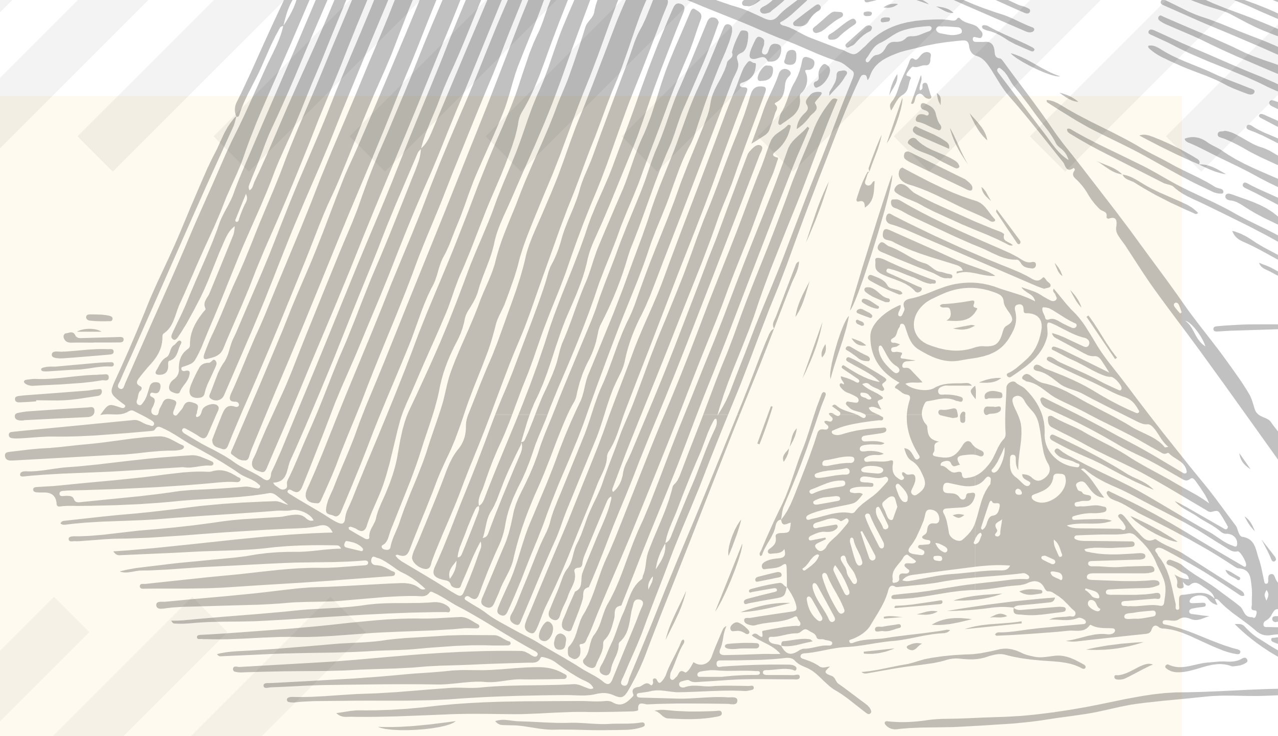

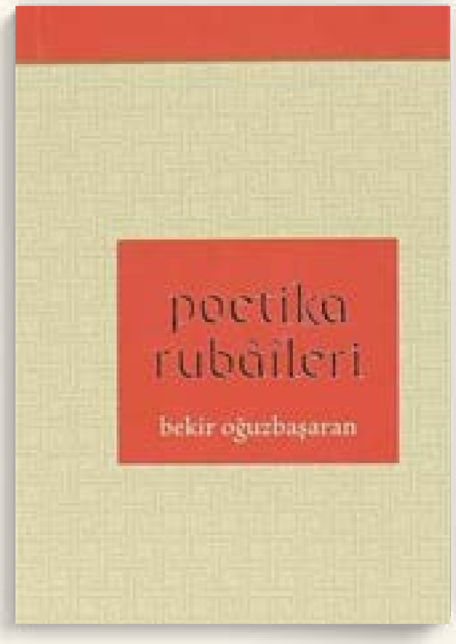

Poetika Rubaileri

Şairi	: Bekir Oğuzbaşaran
Yayınevi	: Romantik Kitap
Basım Yeri	: İstanbul
Basım Yılı	: 2012
Sayfa Sayısı	: 112

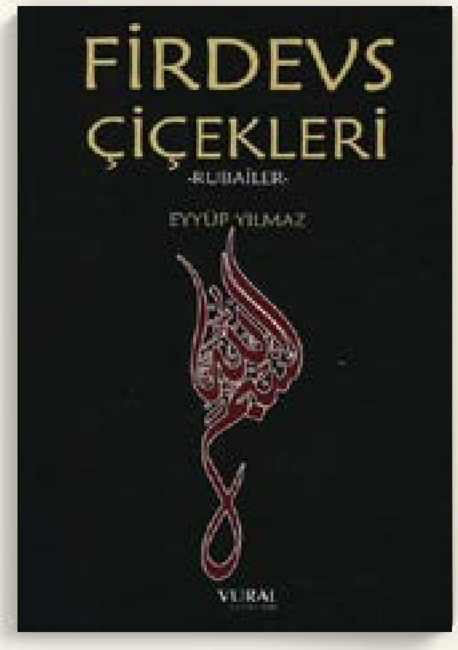

Firdevs Çiçekleri Rubailer

Şairi	: Eyyüp Yılmaz
Yayınevi	: Vural Yayınları
Basım Yeri	: İstanbul
Basım Yılı	: 2018
Sayfa Sayısı	: 184

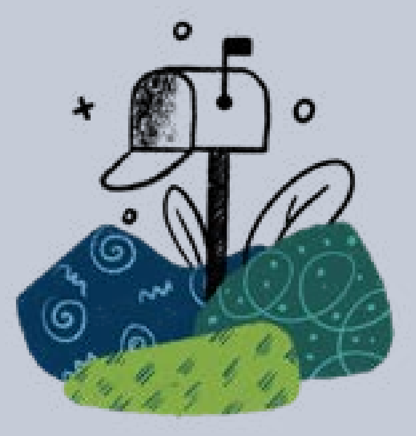

Rubailerinizin değerlendirilmesini ya da yayımlanmasını isterseniz aşağıdaki e-posta adresine gönderebilirsiniz.

Şiirle kalmanız dileğiyle...

rubaidergisi@gmail.com